

قرآن و اسرار آفرینش

تفسیر سوره رعد

ویرایش دوم

آیه الله جعفر سبحانی

بیتنا
۱۳۹۴

www.ketab.ir

موضوع:

تفسیر: ۴۸ (قرآن: ۹۳)

گروه مطالب:

- عمومی

شماره انتشار کتاب (جلد اول): ۷۴۳

سلسل انتشار (چاپ اول و از چاپ): ۶۴۸۱

کتاب‌های آیه‌الله سبحانی/ ۱۳

سبحانی، جعفر، ۱۳۰۸ -
قرآن و اسرار آفرینش: تفسیر سوره رعد / جعفر سبحانی، - [ویراسته]، مؤسسه بوستان کتاب (مرکز چاپ
و نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)، ۱۳۸۰.

[۲۶۸] ص: - (مؤسسه بوستان کتاب: ۷۴۳، کتاب‌های آیه‌الله سبحانی: ۱۳) (قرآن: ۹۳، تفسیر: ۴۸)

ISBN 978-964-541-961-8

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیبا.

Ayatollah Jaefar Sobhani: The Quran and the Mysteries of Creation
ص: ع. به انگلیسی:

The Exegesis of Sura 13, the Thunder

کتاب‌نامه به صورت زیرنویس:

چاپ ششم: ۱۳۹۴.

۱. تفاسیر (سوره رعد). ۲. کیهان‌آفرینی - جنبه‌های قرآنی. ۳. قرآن و علوم الف. دفتر تبلیغات اسلامی

حوزه علمیه قم، مؤسسه بوستان کتاب. ب. عنوان.

۲۹۷ / ۱۸

۴ ق ۲ / ۱۰۲ / ۳۷ / BP

ق ۲۷۳ ص

۱۳۹۴

قرآن و اسرار آفرینش تفسیر زبده

- نویسنده: آیت الله جعفر حائمی
- ناشر: مؤسسه بوستان کتاب
(مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)
- چاپ و صحافی: چاپخانه بوستان کتاب
- نوبت چاپ: ششم / ۱۳۹۴ شماره گن: ۸۰۰ ● بها: ۱۵۰۰۰ تومان

تمامی حقوق © محفوظ است

printed in the Islamic Republic of Iran

- ❖ دفتر مرکزی: قم، خ شهدا (صفائییه)، ص پ ۹۱۷ / ۸۵، تلفن: ۰۲۷-۳۷۷۴۲۱۰۵-۷، شماره: ۳۷۷۴۲۱۰۵، تلفن بخش: ۳۷۷۴۳۲۶
- ❖ فروشگاه مرکزی: قم، چهارراه شهدا (عرضه ۱۲۰۰۰ عنوان کتاب - همکاری ۱۷۰۰ نشر)
- ❖ فروشگاه شماره ۲: تهران، میدان فلسطین، خ طوس، کوچه تبریز، پلاک ۱۰، تلفن: ۸۸۹۵۶۹۲۲
- ❖ فروشگاه شماره ۳: مشهد، چهارراه خسروی، مجتمع یاس، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه خراسان رضوی، تلفن: ۲۲۳۳۱۷۲
- ❖ فروشگاه شماره ۴: اصفهان، چهار راه کرمانی، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه اصفهان، تلفن: ۲۲۲۰۳۷۰
- ❖ فروشگاه شماره ۵: اصفهان، میدان انقلاب، جنب سینما ساحل، تلفن: ۲۲۲۱۷۱۲
- ❖ فروشگاه شماره ۶ (رنگین کمان، فروشگاه کودک و نوجوان): قم، چهارراه شهدا، نبش خیابان زین العابدین، تلفن: ۳۷۷۴۳۱۷۹
- ❖ فروشگاه شماره ۷: قم، خیابان معلم، مجتمع ناشران، طبقه همکف، پلاک ۳۷، تلفن: ۹۲-۰۲۷-۴۲۵۹۰

اطلاع از تازه های نشر از طریق پیام کوتاه (SMS): با ارسال شماره همراه خود به: ۰۲۷-۰۲۷۵۵۰۰۰۱ و با ارسال درخواست به:

پست الکترونیک مؤسسه: E-mail:info@bustaneketab.com

جدیدترین آثار مؤسسه و آشنایی بیشتر با آن در وب سایت: <http://www.bustaneketab.com>

با قدرتی از همکارانی که در تولید این اثر نقش داشته اند:

- اعضای شورای بررسی آثار ● دبیر شورای کتاب: جواد آهنگر ● سرویراستار: ابوالفضل طریقه دار ● ویراستار: بوذر دیلمی معزی ● چکیده عربی: سهیله خانی ● چکیده انگلیسی: مریم خانقی ● فیبا: مصطفی محفوظی ● حروفنگار: سید حمید زکلی ● اصلاحات حروفنگاری: الهام تره‌گزینو ● صفحه‌آرایی: احمد اخلی و حسین محمدی ● نمونه‌خوانی: احمد اسفندیار، محمد دانشی، سیدمحمد عباسی، سیدحسین حسینی و جلیل حبیبی ● کنترل نمونه‌خوانی: غلامرضا معصومی و ولی قربانی ● کنترل فنی صفحه‌آرایی: سید علی قائمی ● کارشناس طراحی و گرافیک و طراح جلد: مسعود تاجبانی ● اداره آماده‌سازی: حمید رضا تیموری ● اداره چاپخانه: مجید مهدوی و سایر همکاران لیتوگرافی، چاپ و صحافی ● قائم‌مقام مؤسسه و مدیر تولید: عبدالهادی اشرفی.

فهرست مطالب

- ۱۱ ..... پیش‌گفتار
- ۱۵ ..... خصوصیات سورهٔ رعد
- ۱۷ ..... هدف و مزایای سوره
- ۱۸ ..... پژوهشی در مورد حروف مقطعهٔ قرآن
- ۲۸ ..... نتیجهٔ اعجاب‌انگیز محاسبات
- ۳۰ ..... ۱. حفظ رسم الخط اصلی قرآن
- ۳۱ ..... ۲. دلیل دیگری بر عدم تحریف قرآن
- ۳۱ ..... ۳. تفاوت‌هایی در حدود ۰/۰۰۰۱
- ۳۱ ..... ۴. اشارات پرمعنا
- ۳۳ ..... انتقادهای ناروا
- ۳۴ ..... اشکالات دیگر نویسنده
- ۴۰ ..... نکات پنج‌گانه
- ۴۱ ..... مقدمه
- ۴۲ ..... ۱. قرآن و جاذبه عمومی
- ۴۳ ..... شیوهٔ بزرگان
- ۴۷ ..... ۲. استیلا بر عرش قدرت

- ۴۷..... مقصود از استیلای بر عرش چیست؟
- ۴۸..... عرش از نظر لغت و قرآن.....
- ۵۰..... دو معنای دیگر عرش.....
- ۵۰..... بررسی معنای استوا.....
- ۵۴..... ۳. قرآن و تسخیر خورشید و ماه.....
- ۵۴..... الف) تسخیر خورشید.....
- ۵۵..... ذابره تسخیر و وسیع تر است.....
- ۵۶..... حقیقت تسخیر و تاریخ آن.....
- ۵۶..... عظمت خورشید.....
- ۵۷..... زن خورشید.....
- ۵۸..... درجه حرارت خورشید.....
- ۵۹..... سن خورشید.....
- ۶۰..... حرکت وضعی خورشید.....
- ۶۱..... حرکت انتقالی.....
- ۶۱..... حرکت خورشید به دور مرکز آسمان.....
- ۶۴..... ب) تسخیر ماه.....
- ۶۸..... حرکات مختلف ماه.....
- ۶۹..... ۴. حرکات عمومی کرات آسمانی.....
- ۷۱..... پایان پذیری حرکات کرات.....
- ۷۴..... ۵. تدبیر جهان خلقت با خداست.....
- ۷۷..... هدف از تشریح آیات چیست؟.....
- ۷۷..... چگونه این آیات ما را به روز رستاخیز راهنمایی می‌کنند؟.....
- ۷۹..... آیات چهارگانه الهی.....
- ۷۹..... مقدمه.....

- ۸۰..... ۱. توسعه و گسترش زمین
- ۸۴..... ۲. راز آفرینش کوه‌ها و نهرها
- ۸۸..... اسرار دیگر کوه‌ها
- ۸۸..... ۱. سرچشمه نهرها
- ۸۹..... ۲. تصفیه آب
- ۸۹..... تفسیر دیگری برای آیه
- ۹۰..... مسأله چرخ لنگر در قرآن
- ۹۱..... ۱. رخت در آیه
- ۹۲..... ۲. شش در رخت دورانی
- ۹۳..... ۳. نیروی جنبش یا انرژی سینتیک
- ۹۴..... ۴. چرخ لنگر و برید آن
- ۹۵..... ۵. چه عاملی موجب تسریع در سرایت دایره زمین و ایجاد لرزه در آن می‌شود؟
- ۹۷..... ۳. قرآن و زوجیت در موجودات
- ۹۸..... زوجیت در جهان گیاهان
- ۱۰۰..... بررسی لفظ زوج از نظر لغت
- ۱۰۱..... تاریخ پیدایش نظریه زوجیت در گیاهان
- ۱۰۱..... زوجیت عمومی در همه موجودات جهان
- ۱۰۲..... ۴. پی در پی آمدن شب و روز
- ۱۰۲..... تاریکی شب، مولود چیست؟
- ۱۰۳..... چهره‌های گوناگون حیات
- ۱۰۵..... در نگاه دیگر
- ۱۰۸..... بازگشت به زندگی، عجیب نیست
- ۱۰۹..... معاد و دانش‌های بشری

- ۱۷۱ ..... حق و باطل را با این نشانه‌ها بشناسید.
- ۱۷۸ ..... نشانه‌های صاحبان خرد (۱)
- ۱۷۹ ..... مقدمه
- ۱۸۳ ..... مقصود از پیمان‌های الهی چیست؟
- ۱۸۴ ..... نشانه‌های صاحبان خرد (۲)
- ۱۸۴ ..... پیوند نمایی که باید محترم شمرده شود
- ۱۸۷ ..... پیوند نمایی را که باید نادیده گرفت
- ۱۸۹ ..... رفع یت از جاه
- ۱۹۱ ..... نشانه‌های صاحبان خرد (۳)
- ۱۹۶ ..... روزی‌های وسیع و محدود
- ۱۹۹ ..... نظام‌های ظالمانه
- ۲۰۲ ..... ریشه نگرانی‌ها
- ۲۰۴ ..... عوامل اضطراب
- ۲۰۴ ..... ۱. معمای هستی
- ۲۰۵ ..... ۲. مادگیری بی حد و حساب
- ۲۰۶ ..... ۳. شدايد و مصایب
- ۲۰۶ ..... ۴. اندیشه فنا
- ۲۰۷ ..... ایمان به خدا و عوامل اضطراب
- ۲۱۱ ..... دیدگاه‌های دانشمندان
- ۲۱۲ ..... داوری و راهنمایی قرآن
- ۲۱۳ ..... آیا ایمان دو نشانه متضاد دارد؟
- ۲۱۵ ..... دشمنان حق
- ۲۱۹ ..... ایمان اجباری بیهوده است.
- ۲۱۹ ..... بانگ بیدار باش

- ۲۲۲..... قرآن عالی ترین جلوه گاه معارف عقلی
- ۲۲۳..... احاطه و تسلط خداوند بر هر موجودی
- ۲۲۵..... برهان فلسفی برای ابطال شرک
- ۲۲۷..... فریب وجدان
- ۲۳۱..... دو گروه منصف و لجوج از اهل کتاب
- ۲۳۳..... منطق غلط و نارسا
- ۲۳۵..... برآن داور میان حق و باطل
- ۲۳۷..... بهانه جویان شرکان
- ۲۴۴..... امکان نغیب بر نهشت
- ۲۴۶..... دگرگونی نبوت بر برتو اعمال نیک
- ۲۴۹..... یک سؤال قدیم
- ۲۵۱..... وظیفه اصلی پیامبر
- ۲۵۶..... در برابر خدا، نقشه ها نقش بر آب
- ۲۵۹..... گواهان رسالت پیامبر اسلام
- ۲۶۰..... شاهد دیگر برای رسالت

پیش‌گفتار

بسم الله الرحمن الرحيم

قرآن و اسرار آفرینش

قرآن مجید برای تدریس علوم زمین زندگی، که بشر به نیروی تفکر می‌تواند به آنها دست بیابد، نیامده است و ما گزیده‌های این مبعوث نگردیده، که علوم فیزیکی و یا شیمی و یا دیگر مسائل ریاضی و نجوم و فلکی را به ما بیاموزد؛ زیرا قرآن همان‌طور که خود را معرفی کرده است - کتاب هدایت و تربیت است و هدف از نزول آن، رهبری بشر به سوی خدا و رستاخیز و فضایل اخلاقی و جایای انسانی است. از یک چنین کتابی نباید انتظار داشت که روش خیاطی معماری به ما بیاموزد و درباره‌ی انواع بیماری‌ها و داروهای آن و یا فرمول‌های ریاضی و هندسه تئوری سخن بگوید؛ زیرا همه‌ی اینها از هدف یک کتاب تربیتی بیرون است.

ولی - با اعتراف به این مطلب - گاهی قرآن در ضمن رهبری بشر به مبدا و معاد، یا در میان سخن از قدرت بی‌پایان خدا، پرده از روی اسراری برداشته است که قبل از تحول اخیر علمی، هیچ‌کس از آن آگاه نبود و اسراری از جهان آفرینش را در خود منعکس کرده است که نمی‌توان آن را معلول تصادف و یا نتیجه‌ی اطلاعات زمان دانست؛ زیرا نمی‌توان اطلاعات وسیع و گسترده‌ی پیامبر درس نخوانده را از عالم خلقت - که فقط دانشمندان عصر حاضر در پرتو آلات و ابزار علمی بر آنها دست یافته‌اند -

معلول تصادف دانست و گفت این حقایق علمی بی اختیار بر زبان گوینده قرآن جاری شده است، هم چنان که نمی توان آن را اثر اطلاعات زمان دانست؛ چون در زمان نزول قرآن از این علوم و اطلاعات اثری نبود؛ بلکه چاره‌ای جز این نیست که بگوییم: آفریننده جهان همه این اطلاعات را در اختیار او نهاده و از این طریق، برگی زرین بر برگ‌های پرافتخار قرآن و تاریخ پیامبر اکرم افزوده است.

در تطبیق آیات قرآن بر اکتشافات عصر حاضر دو راه افراط و تفریط وجود دارد که باید از هر دو پرهیز کرد:

۱. گروهی در تطبیق آیات قرآن بر علوم و دانش‌های روز، آن چنان افراط می‌ورزند که توگی بی قرآن جز برای تشریح اسرار آفرینش و بیان روابط موجودات مادی، هدف دیگری ندارد. صورتی که قرآن زندگی دنیوی را زندگی ناچیز و حیات و زندگی حقیقی را از آن سر بی‌گردد و مردم دانند.

بنابراین دلیلی ندارد که قرآن تنها برای آموزش چنین مسائلی آمده باشد و یا توجه آن به این بخش، دیگر بخش‌ها را نادیده بگیرد. حوی قرآن را تحت الشعاع خود قرار دهد.

۲. گروهی از تشریح آیات مربوط به آفرینش انسان و جهان سخت امتناع ورزیده و هرگز حاضر نیستند آیه‌ای از آیات قرآن را به آن بپردازند. ناکنون بشر فهمیده است، ناظر بدانند و در این راه کوچک‌ترین انعطافی از خود نشان ندهند و از هر نوع اظهار نظر و تفسیر مفاد آیات، خودداری می‌نمایند توگویی یکی از اهداف قرآن، توجه انسان به اسرار خلقت (آن هم به منظور هدایت به مبدأ و معاد) نیست.

از این رو تنها آن گروه می‌توانند از قرآن بهره کامل ببرند که رتبه‌های اف قرآن، حزم و احتیاط، اعتدال و میانه‌روی را از دست ندهند و این همان راهی است که کوشش شده است در این کتاب پی گرفته شود و بارعایت دو شرط زیر، در تشریح آیات مربوط به سنن آفرینش و تطبیق آن با دیدگاه‌های دانشمندان عصر حاضر کوتاهی نشده است:

۱. «وَمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَهْوٌ وَلَعِبٌ وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَئِنَّهَا لَئِنَّهَا لَكُنْزٌ يَغْلِبُونَ؛ زندگی دنیا بازیچه‌ای بیش نیست و زندگی حقیقی، زندگی سرای دیگر است اگر بداننده - عنکبوت (۲۹) آیه ۶۴»

الف) دقت شده است که تنها آن دسته از آیات مورد بحث قرار گیرد که دلالت آنها بر نظریه‌های علمی روز واضح و روشن باشد.

ب) نظریه علمی که آیه بر آن تطبیق می‌گردد، از مسائلی باشد که از دایرهٔ تئوری بیرون بوده و جزو حقایق مسلم علمی شود و در پرتو ابزار علمی و وسایل تحقیقی روز به صورت حقیقت ملموس در آمده باشد.

با توجه به این دو شرط آیات مربوط به سنن آفرینش و تطبیق آنها با اکتشافات روز بر روی شش است.

به راستی قرآن کریم اب نامتناهی و بی‌پایانی است و نسخهٔ دوم طبیعت به شمار می‌رود که هر نه بینش‌ها و وسیع‌تر و دیدها عمیق‌تر شود و هر چه در بارهٔ آن تحقیقات و مطالعات زیادتری انجام گیرد، رموز و اسرار آن رخ می‌نماید و حقایق نوی از آن کشف می‌شود.

از کتابی که از جانب خدای زاهدی برای هدایت بشر فرستاده شده است جز این انتظار نیست. کتاب او باید به سان آینهٔ او نا، آینهٔ حقیقت و ویژگی مقام ربوبی را دارا باشد و در نمایاندن انتساب خود به حق و مبدا عالم، به دلیل و برهانی نیاز نداشته باشد و به سان خورشید، خویش را بنمایاند و محیط را روشن سازد.

پیامبر عالی قدر در سخنان خود به خصیصهٔ «نیت پذیر» قرآن اشاره می‌کند و می‌فرماید:

«ظاهرهٔ آنیق و باطنه عمیق لا تحصی عجائبه ولا تعد برائیه»^۱

قرآن ظاهری زیبا و باطنی عمیق دارد. شگفتی‌های آن با نیت پذیر می‌پذیرد و تازه‌های آن کهنه نمی‌شود.

امیر مؤمنان نیز در یکی از خطبه‌ها به این خصوصیت اشاره می‌کند و می‌فرماید:

«سراجاً لا تخبو توقده و بحرأ لا یدرك قعره»^۲

قرآن مشعل فروزانی است که فروغ و تابش آن به خاموشی نمی‌گراید و دریای عمیقی است که فکر بشر به زرفای آن نمی‌رسد.

۱. اصول کافی، ص ۵۹۱.

۲. نهج البلاغه، ج ۱، ص ۱۹۳.

امروز این حقیقت، برای دانشمندان کاملاً ملموس است و هر روز از قرآن حقایق تازه‌تری را کشف می‌کنند و یکی از علل جاودانی بودن قرآن همین است که در هر عصری، دانشمندان جهان به فراخور دانش و اطلاعات خود از آن بهره می‌برند و نورافشانی آن، به دوره و زمانی و گروه و توده خاصی اختصاص ندارد.

با این که این کتاب به صورت تفسیری نارسا برای سوره رعد نگاشته شده و این سوره علاوه بر اسرار آفرینش، در موضوعات گوناگونی بحث و گفتگو نموده است اما از آنجا که در آغاز این سوره از اسرار آفرینش به طرز بدیعی سخن به میان آمده، به طریقی که در هیچ سوره‌ای این اندازه عنایت به بیان اسرار خلقت دیده نمی‌شود، نام کتاب با این عنوان از نخستین فصول کتاب، قرآن و اسرار آفرینش انتخاب شد.

این کتاب در مجله «سوره» و سلسله مقالاتی در مجله «مکتب اسلام» در بخش تفسیر چاپ شده است. اکنون به صورت کتاب و به نحو کامل‌تری به خوانندگان گرامی تقدیم می‌گردد شاید چراغی فراهم بر روی قرآن باشد و تمام طبقات، مخصوصاً نسل جوان را با حقایق نورانی قرآن آشنا سازد.

قم، حوزه علمیّه - جعفر سبحانی

۱۱ فروردین ۱۳۵۴ / ۱۷ ربیع الاول ۱۳۹۵